

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. VI св. 1—2

БЕОГРАД 1954

САДРЖАЈ

	Страна
1. А. Белић: О синтаксичкој конструкцији са свезицом <i>што</i>	1
2. М. СЂевановић: Акцент трпног придева	7
3. Св. Георгијевић: О конструкцији <i>види му се</i>	20
4. Д-р А. Ђ. Костић: О потребама стручних терминологија	26
5. Св. Марковић: Положај замјеничке енклитике у вези са напредном употребом инфинитива и презента са свезицом <i>да</i>	33
6. М. С. Московљевић: Како треба изговарати и разумети Његошев стих „Чудна попа, јади га не били“?	41
7. Милимир Дражић: Језичка ситуација у Норвешкој	46
8. М. С. Лалевић: О језику у преводу два страна филма.	51
9. Језичке поуке	58

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Научна Рибна

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1954

Штампа Графичко предузеће „Академија“ - Београд, Космајска ул. бр. 28

О ЈЕЗИКУ У ПРЕВОДУ ДВА СТРАНА ФИЛМА

Од коликог је значаја филм, не треба ни доказивати. Ни штампа, ни позориште, ни предавања у различним установама немају ни тако многобројне посетиоце нити је тако разноврстан степен образовања тих посетилаца као што је случај с посетиоцима филма. У свету је успех филма знатно деловао и на интересовање за забаву уопште и на скретање од позоришта. Многе велике позоришне куће осећају да су угрожене. Свет је нашао оно што му у свакој ситуацији може задовољити жеље, занос, одушевљење, што ће га разонодити, забавити, одморити. Човек се многоме учи из филма. И није се томе чудити. Хиљаде, десетине хиљада, стотине хиљада гледају исти филм у једној сезони. Гледају га мали и велики заједно, неписмени и врло образовани, деца и старци. Смеју се истим личностима, учествују у истим сценама својим присуством, одушевљавају се подвизима јунака једновремено — и по три нараштаја: деда, син, унук.

Кад је већ тако, да ли се текстовима који се јављају на платну поклања потребна пажња? Да ли се о језику води довољно рачуна? — Не, никако! Код нас се језику не поклања довољна пажња. Имамо недељу чистоће, недељу намењену биљу, борби против туберкулозе, здрављу уопште и многим проблемима, али немамо одређене недеље, месеца или године намењене језику. То је, накрају, и природно. Језиком се свакодневно служимо, сваког часа читамо, говоримо, слушамо, непрекидно то благо употребљавамо као хлеб, као ваздух. Тако га непрекидно и негујемо, или бар: тако га непрекидно треба и неговати. Само у биоскопским салама сваког дана

се смењују по три или чак и пет пута стотине гледалаца. Има у Београду биоскопа који свакодневно, по пет пута имају пуне сале. Разуме се: исти филм. Тако то траје недељама! И док једни с узбуђењем и осудом излазе из сале — вређа их непажња, незнање и неосећање шта значи давати из дана у дан језички тако рђаве преводе текстова; други и не запажају језичке грешке и прелазе преко тога као да их се ништа не тиче — дошли су да се одморе, насмеју, разведре; трећи, они најмногобројнији — омладина жељна и да се разоноди али и да нешто научи, — уствари напуштају салу с уверењем да су нешто „научили“ и из језика. Оди-ста, дечак другог разреда гимназије не пропушта ниједан филм, понеки гледа и двапут. Код њега се прво појавила сумња, па колебање, а потом је поверовао да је све оно што види на платну, што прочита, „правилно“, макар се и противило ономе што чује и учи у школи. Дечак овако размишља: мој наставник каткад каже да може и тако и овако, онај други наставник чешће каже да може само овако, у уџбеницима налазимо исто то, на филму — само једно, увек једно; трипут гледамо исти филм — свагда исто читамо; потом, кад не би било правилно оно на платну, свакако се не би допуштало да се на тај начин стално понавља оно што је неправилно, да погрешно учимо; али ја ипак запажам да има доста неслагања с оним што у школи учим; у једном сам задатку свесно употребио облике речи и реченица како сам их научио у биоскопу, — и добио сам слабу оцену... Ко, дакле, има право? Ко треба да нам помогне? Може ли наш наставник стићи на сваки филм и објаснити нам шта у језику ваља, шта не ваља?

И поред тога што филм учи многим позитивним вредностима и знањима, он може учити и ономе што не ваља, што није добро. Ово особито ако се неправилно схвате ствари, ако се наопако приђе питању. Он може учити прегалаштву, истрајности, борбености, честољубљу, пожртвовању. Он је права отворена књига из које се непосредно преносе многе појединости у душу гледаочеву. Из њега се учи и језик. У сали се колективно прима и значење и слика,

смисао, реч и облик. А ову школу похађа врло велик број гледалаца.

Ми ћемо овде изнети какав је језик у два страна филма која су преведена на наш језик. — Можда је то било случајно, а вероватно је тако и обично: већина посетилаца били су дечаци и девојчице, отприлике узраста нижих разреда гимназије, из привреде, са заната. Сви отворених очију и с напетом пажњом гутају све што се појави на пантљици. Многи се збуне, размишљају покаткад да ли је правилно оно што су учили у школи, а не доводе у сумњу оно што читају на платну. — Наш филм, дакле, болује од рђавог језика.

Нећемо износити овде ону несигурност у употреби запете: наћи ћете је где не треба, неће је бити где је потребна. Али има много тежих ствари.

Ту је прво *Риђокоса и каубој*. — Каубојски филм поред правилних облика од глагола *јахати* има и *јашо сам*. Кад знамо како је тај неправилни облик снажно захватио многе градове и мања места, јасно ће бити од коликог је то значаја. — „Хтели су да нас *обмане*“ — облик *обмане* за треће лице мн. презента направљен је према: они *бране*, они *ране*, они *смање* и сл. — Више пута читамо германизам *радује ме*. — Има једна сцена кад Риђокоса води коња коме се камен забо у ногу. Њој прилазе два разбојника и питају је: „Коју је ногу *шћедио*?“ — Није јасно шта то значи. Овде није у питању штедња ноге. То нема никаква смисла. Можда је преводилац и правилно превео, рекао, а онај који је израђивао текст погрешно схватио па погрешно написао. Није ли, према ситуацији, требало рећи: Коју је ногу *повредио*? Имате, потом, погрешну употребу заменице *нешта*. Каже се: То мора да буде *нешта* ново; Зашто не поједеш *нешта*? Пронашао сам и *нешта* друго... Требало би, међутим, да буде: То мора да буде *нешто* ново; Зашто не поједеш *нешто*? Пронашао сам и *нешто* друго.

Потом: „Нема поверења у људе који су *ојрезни код љића*“... И ово је страно духу нашег језика. Шта значи: бити *ојрезан код љића*? — То значи: бити опрезан стојећи или

седећи код пића, уз пиће, поред пића. А то се није мислило. Требало је рећи: бити опрезан *при пићу*, дакле: Нема поверења у људе који су опрезни *при пићу*..

Читамо и овакву реченицу: „*Користили су многи* војсковође“... Видите: *војсковође* је именица мушког рода (тај војсковођа). Њен атрибут и њен предикат су у једнини мушког, али у множини женског рода (стога што је та именица обликом женског а само смислом мушког рода). Рекло би се, дакле: *Користио* је један војсковођа, али: *Користиле* су многе војсковође.

Нова ситуација: наздравља се. Читамо уз пиће: *На здравље!* Пијем *на здравље!* — А то не ваља. На здравље! ће се рећи кад неко попије, пошто попије пиће. Пре него се почне пити каже се само: *У здравље!* Пијем *у здравље*, *у ваше здравље*...

Једно лице пита: *Је ли је* отскора ту? — Друго каже: *Ја ћу се вам* скоро вратити. — Овоме не треба никаква објашњења!

Честа су несхватања ситуације из које проистиче бесмисленост текста. — Каубој налази Риђокосу код мртваца, па се сад у њу може посумњати за убиство. Каубој јој каже: „Боље би било да останеш и попијеш са мном вино“... Они су били пре тога заједно, па он сад мисли: Боље би било да *си остала* са мном и (да си) *попила* вино... Или некако друкчије, али да се схвати ситуација.

На другом месту читамо: „Можда се ипак *састанемо*“.. — Тако каже једно лице другом. Мисли се на будућност. Стога је овде погрешно употребљен свршени глагол у значењу будућности. Требало је рећи: Можда *ћемо се* ипак *састаћи*... Исто је тако погрешно речено и: „Можда вас она *ојавда* код шерифа“, а требало је рећи: Можда *ће* вас она *ојавдаћи* код шерифа... (И ко је, дођавола, тај *шериф*? Мислио сам да то није неки *Шериф*, па ми један шврћа објасни... (Исто је тако погрешно употребљен и глагол *рујаши*, који овде и нема никаква смисла (Не *рујај!*)..

Потом је филм *Карлова тешка*. Он је дат ћирилицом те утолико теже падају неке особености језичке и правописне. У текстовима нема никакве доследности у језику.

Поред: *врашиш* *ћу*, оне *ослаш* могу, *биш* *ће*, *писаш* *ће*, *одвеси* *ћемо*, *чекаш* *ћу*, *ухвашиш* *ћу* вас, не могу, *вјероваш*, *приказиваш* *ће*, једног *ће* дана *биш*, *ожениш* *ћу* се, тако *ће* те *зваш*, хтједох те *зваш*, *јавиш* *ћу*, *даш* *ћу* га, *узајмиш* *ћу*, *биш* *ће*, *врашиш* *ћемо* се и тако даље — имамо: хтио бих га *видјеш*, не ћете *неслаш*, *знаће*, на теби *ће* му *завидјеш*, ми *ћемо* *јавиш*, ти *ћеш* *биш*, не *ћу* *ушо* *ребљаваши*, ту морамо *чекаш*, морамо *сједиш*, *поићемо*, сад *ћемо* *се* *врашиш* *ћи* кући, *изненадићу* те, моћи *ћемо* *видјеш*, *написаћу* сад писмо, *мораће* и тако даље. Не можемо измирити употребу пуног и крњег облика инфинитива не само у футуру него и у другим случајевима. И облици *не* *ћу*, *не* *ћемо* итд. у источним крајевима (дакле, у ћирилици) нису у обичају. — Потом имамо: што *бисте* рекли, ви не *бисте*, а према томе некњижевно: ви се не *би* дружили, хтјела *би* вас (ја) замолити, кад *би* ме ви разумјели и слично.

Једно лице наручује пет *ручака*, а треба пет *ручкова*. Друго каже: *Ко* птиче сам *дрхшио*. Облик сажетога *као* у *ко* требало је обележити дугосилазним акцентом, или бар апострофом. А откуд радни придев *дрхшио* од дрхтати? Као да је писац мислио да ће то бити боље јекавски (према желио, волио и сл.?!). — На капуту има рупица у коју се меће цвет, а друге су рупице намењене закопчавању. Једно лице нуди другоме цвет и каже: Стави цвијет у *зайућак*... Шта му је *зайућак*? Није ли се хтело рећи: „*зайучак*“, оно место којим се запуча, закопчава? — И иначе, писац није сигуран у употреби и разликовању *ч* и *ћ*. Он ће написати: *необићно* и *божич!* И у првом филму има тога: тамо се каже *већера*. Онде имамо и: *ајде*, *ајдемо*, а требало је задржати *х*.

Ни овде се није мислило о томе да је потребно да текст буде потпуно разумљив. Тако читамо: Узима ли она *врхње* уз чај; Мој костим за *ироказ*; И избјегавамо *си* очи; Али ако *се* *исјричаше*... Ко је све разумео шта значи *врхањ* *уз чај*, *ироказ*, *исјричаш* *се*? Текст је требало што је могуће више језички прилагодити онима којима је намењен. И облик *шкрца* (Сад ми пошаљи тог старог *шкрца*...) требало је заменити другим, јаснијим: *шкртицу*, *тврдицу*... *Исјричаш* *се* у источним крајевима значи: *наразговараш* *се*, *изразговараш*

се, изрећи и сл., а у западним крајевима — *извиниши се, ојравдаши се...* Облик *си* у реченици — *Избјегавамо си очи...* — већ је архаизам...

Потом читамо: Молим те, *ошићу!* — Тај облик треба да гласи *ошиди* (императив од *ошићи*). Писац га је градио према *ући* — *уђи*, *наћи* — *нађи*, *прећи* — *пређи* и сл. Али како инфинитив *ићи* има императив *иди*, то се у сложеном глаголу *ошићи* није ништа изменило, те имамо: *ошиди...*, док је у инфинитиву: *изаћи*, *прећи*, *наћи*, *поћи* и сл. било других промена и основа је инфинитива померена (уп. от-ићи: из-а-ћи, пре-ћи, у-ћи и сл.). Само од глагола *изићи* (из-ићи) имамо презент *изидем* и *изиђем*, а императив отуд *изиди* и *изиђи...* Али је облик *изиди* већ покрајински.

Једно лице каже: Ја сам јој једини *живећи* рођак. — Облик *живећи* овде није употребљен како треба. *Живећи* значи: који живи. Овде је требало рећи: *који је жив* или само *живи*, дакле: Ја сам јој једини *живи* рођак.

Писац не осећа значења речи, па каже: Ви никад не ћете *ожениши* дјевојку. Оваквој се конструкцији смејао још покојни Давид Штрбац... „Ожени девојку“ значи: довести невесту девојци! Каже се: *оженити се девојком, Милицом, његовом сестром* и сл. (дакле, без предлога *са*), али: *венчати се с девојком, Милицом, његовом сестром* и сл.

Једно лице пита: *Што је на ствари?* — И то је туђе духу нашег језика. Трбало је рећи: *Шта је у питању?* или *Шта је у ствари?* Трбало је избећи и везу „*ради се* о двије даме“ (м. „у питању су две даме).

У свлационици се облачи једна дама, па каже другој да јој затегне одећу на леђима: „Угни се кољеном у леђа.. Мисли се: *Угни* кољеном у леђа, или: *Одугни* се кољеном о леђа (или како друкчије)...

Сем свега тога има неколико нејасних места, која не одговарају ситуацији, не могу се схватити. Наводимо само нека сакаћења језика. — Једно лице пита: „Јесте ли заборавили последњи плес?“ То је јасно. А одговор је на то: „*Ја га нећу*“. Мисли се: Ја га нећу *заборавиши*. Шта, потом, значи: Сваки савршен центлмен има и *слаб час*; Сваки има

слаб час...? Није ли се мислило да свако има (у животу) незгодан, несрећан тренутак?

Придев *срећан* требало је дати у облику *срећан*, избећи *иде* у јекавском тексту (ако већ не и цео текст у ћирилицу дати екавштином?), заменити *варав* са *варљив*, а не упустити се у наказе које не иду ни у један наш говор као: Ви нисте достојни ни *пријезира*... И облик *вани* већ је редак и код осредњих писаца.

Аљкавост је што се каткад меша ћирилица с латиницом (те имамо: *Виш* ће то, место: *Биш* ће то; Данас сте веома *зававни*, место: Данас сте веома *забавни*)...

И реченичке су конструкције неправилне и недоследне. Читамо: Драго нам је *да* смо могле, Драго ми је *да* си дошао, Драго ми је *да* сте стигли. Овде није условно значење, нема погодбе, могућности. Те су се радње збиле. Требало је, стога, рећи: Драго нам је *што* смо могле, Драго ми је *што* си дошао, Драго ми је *што* сте стигли. Да је преводилац могао доћи на те облике, види се већ по томе што и сам има реченицу: Драго ми је *што* могу објавити... То је иста ситуација и исти случај као и у оним напред наведеним реченицама, па их је требало склопити на исти начин.

*

Кад ма какву робу купујете, за свој новац тражите што је боље и здравије. Друштво има законе који штите купца, дакле и — читаоца, слушаоца, гледаоца. Свака роба слабе вредности, слабо пакована, рђаво конзервирана губи од своје вредности, не пушта се на тржиште. Ми овде примамо рђаво „паковане“ филмове, у рђавој форми, рђавим језиком дате. Златом се плаћају страни филмови, а ми их грдимо рђавим језиком. Треба знати да школа није у стању да се снажно одупре ономе што се научи у биоскопу. Стога треба подићи глас против рђавог језика у филмовима... С тим циљем је и написан овај чланак.

М. С. Лалевић